

BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

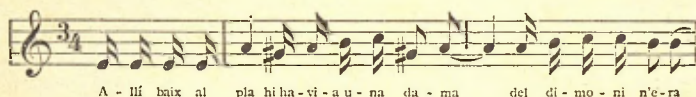
ANY VII

NOVEMBRE

N.º 34

CANÇONS VELLES

SANT MAGÍ

Allí baix al pla
hi havia una dama:
del dimoni n'era
molt atormentada;
lo dimoni diu
al cor de la dama:
— No eixiré d'aquí
que'l Magí no ho mani. —
Busquen al Magí
per elles montanyes:
varenlo encontrar
dins la cova santa
que pregava a Déu
per la seva mare.
Ja l'en estacaren
ab cadenes llargues,
ja l'enrocegaven

per elles montanyes;
ja arriben al pla,
ja se'n reposaven.
— Ara prou beuriem,
si tinguéssim aigua.
Tu, Magí, que ets sant,
fesne un miracle. —
Magí s'agenolla
ab les mans plegades,
y ab lo ganyotet
tres colps ne pegava;
ja'n fa eixir tres fonts
fresques y gemades:
qui tinga algun mal
vagi a visitarles:
curen de tot mal,
febres y quartanes.

LA MARIA

Quan son pare se'n va al llit
la Maria se'n llevava,
ja s'asseu al banch del foch
ab un pom d'or que brodava;
mentres n'estava brodant
son galan puja l'escala:
—Maria, si vols venir,
quatre som de camarada. —
—Això ja no t'ho cal dir,
que la roba tinch plegada. —
Ja l'agafen per les mans
y en forma la n'han posada:
espadenya blanca als peus,
beta fins a mitja cama,
les calces són de vellut,
l'ermilla era de percala.
Ja se'n van al hostel nou
y allí'n feyen la brenada;
mentres n'estaven brenant
l'hostalera molt mirava:

—Hostalera, que'n mirau,
que n'estau tant admirada? —
—Marieta, ho tinch a molt,
que'n deixes ton pare y mare. —
—Hostalera, què dieu?
Que a mi me preneu per altra.
—No te'n prenc per altra, no,
que prou te'n coneix per ara. —
—Minyons, anèmsen d'aquí,
que aquesta no és nostra estada,
que l'hostalera'm coneix,
que és germana del meu pare. —
Tenint aquestes rahons
son pare puja l'escala:
—Maria, tornatenhi,
tornatenhi en ta casa. —
—No hi vull tornar, pare, no,
no vull tornar més a casa:
paciencia ja n'he pres prou,
no'n vull pendre més per ara. —

LO DUPTE DE SANT JOSEPH

Se canta ab la mateixa tonada que la precedent.

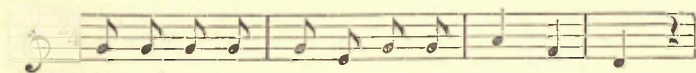
Sant Joseph ve de fòra
molt cansat y molt felló;
troba l'esposa prenyada:
no'n sap ni qui ni qui no.
Ja'n pregunta al seu moço:
—Moço, que n'ha estat això? —

—No'm dau pas tant gran soldada
pera cuidarme d'això. —
Ja'n pregunta a la moça:
—Moça, que n'ha estat això? —
La moça n'és descuidada,
que no'n sap donar rahó.

Ja se'n puja dalt al quarto,
de la roba'n fa sarró.
— Joseph, si voleu marxarne
també ab vos vull vindre jo. —
Maria vergonyoseta
va detràs del seu espòs.
Joseph diu a la pujada:
— Arreposem nos tots dos:
ja'n buscarem una ombreta,
l'ombreta del pomeró.

— Joseph, cullmen una poma.
— Maria, culliula vos.
— Si les rames són tant altes,
com la podré cullir jo? —
Les rames s'han abaixades,
les rames del pomeró.
— Ara ja us coneix, Maria,
que porteu lo Redemptor,
porteu lo rey de la gloria,
que és lo nostre emperador.

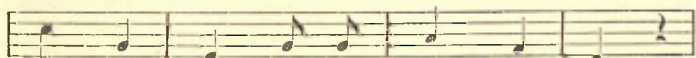
VAL MÉS QUE NO'M CASI

Ca - sam jo'n vol - dri - a més no hi puch pen - sar

quan tin - dri - a dò - na no tin - dri - a pa quan tin -

dri - a pa no tin - dri - a vi

més val que no'm ca - sí que'm que - di fa - dri.

Casá'm jo'n voldria,
mes no hi puch pensâ:
quan tindria dòna
no tindria pa;
quan tindria pa
no tindria vi.
Més val que no'm casi,
que'm quedí fadrí.
Si'm quedo fadrí
m'estaré tot sol,
al estiu a l'ombra

y al ivern al sol;
los diners que guanyí
tots seràn per mi.
Mes val que, etc.
Ne tinch un armari
molt ben adornat:
un plat y una olla
y un got foradat,
un porró que raja,
més és sense vi.
Més val que, etc.

Si la prenc petita
semblarà un truquet;
per poch que la renyi
m'omplirà'l botet;
no vull bots a casa
sense beure vi.

Més val que, etc.
Si la prenc gravada
semblarà un quirbell,
que l'haurà picada
a repich de martell;
vehins y vehines
van contra de mi.

Més val que, etc.
Si la prenc bonica
me l'envejaràn:
de fadrins a casa
no n'hi faltaràn;

lo que és portar banyes
jo no ho puch sofrir.

Més val que, etc.
Si la prenc grandassa
semblarà un gegant:
de roba per ella
no n'hi haurà al Encant;
los portals de casa
hauré d'engrandir.

Més val que, etc.
Si la prenc criada
ja sabeu que fan:
d'amagat dels amos
se menjen la carn;
aixís com fan d'ells
faria de mi.

Més val que no'm casi,
que'm quedi fadrí.

LOS DEU MANAMENTS DE LA LLEY DEL EMBUT

Lo primer—sempre va davant, per coix que sigui.
Lo segon—surt de la farina.
Lo terç,—tres lliures fan una terça.
Lo quart—és primer que l'hora.
Lo quint,—pel rey.
Lo sisè,—moneda vella.
Lo set,—qui tinga set que begui.
Lo vuyt—may és ple.
Lo nou—may és vell.
Lo deu,—qui deu que pagui.
Estos manaments s'enclouen en dos: tot per mi, res per vos.

LA PASSIÓ

Por - tal de Bet - lem por - tal molt dit - xós Por -

xós que hi ha nat un ho - me molt alt y dis - post. que hi - post.

Portal de Betlem,
portal molt ditxós,
que hi ha nat un home
molt alt y dispost;
al altar se'n posa
per darnos amor;
als que estàn en gracia
los dona'l seu cos;
als que no hi estàn
un foch ríгурós.
La nit de la cena
sopava'l Senyor;
mentres ne sopaven
ne fa de rahó:
— Algun de vosaltres
me sereu traïdor. —
Ja'n respon Sant Pere:
— No seré pas jo. —
Ja'n respon Sant Joan:
— Jo tampoch, Senyor. —
Ja ne respon Judes:
— Potser seré jo.
— Vesten, vesten, Judes,
a fer ta intenció. —
Jesús se'n va al hort
a fer oració;

mentres que la feya
va baixar el traïdor;
lo prenen y 'l lliguen
a Nostre Senyor;
una creu pesada
li posen al coll
que no pot portarla
lo Senyor del món.
Ne lloguen un home
que's deya Simon:
— Simon Cirineu
portaune la creu. —
Carrer d'amargura,
carrer de tristor,
arriba la mare
plena de dolor.
— Ahont aneu, mare,
ahont aneu vos?
— Porto tovalloles;
aixugaus, Senyor.
— Aixugaushi, mare,
aixugaushi vos. —
Les set espasetes
són los set dolors.
Diguem ara un credo
a la mort y passió.

VICENS BOSCH, PVRE.

Talarn, 16 de Maig de 1897.

EXCURSIÓ A ISONA, MUR Y MEYÀ

(Acabament)

MUR EN L'APLECH DEL MAIG DE 1897. — Dalt d'alterós cim proper a la sortida del Noguera Pallaresa pel congost nomenat *los Terradets*, se conserva l'antich monestir de Mur, construcció romànica del segle XI, y junt a ell les runes del antich castell. Aquella altura domina tot lo Pa-

llars *jussà* y bona extensió de la cordillera pirenenca, sobre tot pujant a *Miravet*, masia a un quart del castell. No sols se veuen ben distintament les montanyes Malehides y la pica dels Estats, sí que també les montanyes del Bearn y les de la Cerdanya per un portilló que damunt Abella de la Conca deixa lo Montsech. Bé's pot dir que més de mitx Pireneu se descobreix desde Mur.

L'iglesia de Mur té un Sant Crist molt venerat dels pobles de son entorn. Tots ells hi acudiren, en lo present any 1897, en demanda de pluja, sense la qual corrien gran perill de tornarse a perdre uns sembrats que fins aleshores s'havien presentat molt bonichs. Lo benefici de la pluja arribà'l dia 2 de Maig, salvant de moment les cullites. Lo 7 de Maig alguns pobles anaren en processó a Mur en acció de gracies; més la verdadera festa o aplech s'organisà aquest any pel 15 de Maig.

Bonich aspecte presentaven los camins de la montanya ab les comitives que processonalment se dirigien a Mur desde'ls pobles de La Guardia, Moror, Alsina, Meull, Puigvert, Puigcerçós y Palau de Noguera. Es costum que cada casa d'aquestos poblets envia a dita processó al menys un individu de la familia. Les noyes petites anaven vestides de blanch, ab bandes roses o blaves y coronades de flors, penjant a l'espatlla los caps de la cinta de color que lligava aquestes corones. Un dels pobles, per estar de dol, se separà d'aytal norma, vestint de negre a les noyetes, posantlos hi bandes blanques y al cap corones d'eura cenyint llurs cabelleres deixades anar.

Les processons arribaven a Mur pel ordre que'ls corresponia y observant cert ceremonial establert per la costum. Los parroquians de Mur sortien processonalment de la seva iglesia a rebre a cada poblet, retornant junts al temple, hont eren entonats diferents cants religiosos. Quan tots ja hi foren, començaren los divins oficis, resats ab la major solemnitat.

Tothom permanesqué aquell dia en la plataforma de Mur. Acabades les cerimonies religioses de la tarde, partiren los pobles formant una sola processó, disseminantse al peu

de les parets del castell. Tot just arribaven, los de Palau, a llurs cases, que'ls núvols enviaren algunes ruixades precursoras d'altres que's succehiren en dies posteriors ab goig general.

A Mur tinguerem lo gust de coneixer al distingit y entusiasta escriptor català mossèn Joseph Condó y Sambeat, qui, com a pàrroco de Moror, presidí la processó d'aquet poble, y a qui fou encomanat lo sermó en l'ofici, deixant molt complascuda a la nombrosa concurrencia que l'escoltà.

L'objecte primordial que'ns portava a Mur era examinar l'antiga documentació allí existent, que, segons noticies, és bastant notable. Lo metge de La Guardia me presentà al pàrroco, a qui exposàrem nostre objecte. Ab la major sorpresa escoltàrem que no podia complaurens sense una orde especial del superior.

No fou aquet lo sol fracàs d'aquesta classe que'ns emportàrem en lo present any. Quan en lo Juliol de 1897 tornàrem al Pallars, tinguerem empenyo d'examinar los documents del priorat de Meyà per les grans relacions que hi hagueren entre aquet lloch y Lliminyana. També's negà lo pàrroco a ensenyarnos res de lo que contenia son arxiu, elegant estar sellat.

Aixó'ns mogué a tenir una entrevista ab lo Cardenal Cassañes pera exposarli'l motiu pel qual recorriem la regió del Pallars, arbitrant la seva superior protecció a fi d'obviar tants inconvenients com se'ns presentaven. Precisament en los primers dies de Juliol lo bisbe d'Urgell se trobava a Tremp, hont nos fou fàcil vèurel. Nos rebé molt afablement y nos entregà una carta circular pels pàrrocos del Pallars, en la que'ls hi recomanava posessin a nostra disposició tot lo que necessitessim pels estudis que tenim empresos.

*
* *

QUESTIONS ENTRE'L BISBE D'URGELL Y LO RECTOR DE LA GUARDIA, SOBRE LA JURISDICCIO DEL PABORDAT DE MUR, EN LO SIGLE XVIII. — En l'any 1735, ab ocasió de morir

lo Dr. Francisco Sallarés, paborde de Mur, lo rector de La Guardia, Dr. Carles de Miralles y de Luna, se declarà *pàr-roco antiquior*, abrogantse la jurisdicció *quasi episcopal* en los llochs del Pabordat de Mur, com a Vicari General, sede vacante, de dita Prepositura.

En aquell temps encara persistia la pretenció dels paborde d'exercir jurisdicció en lo territori del antich monestir de Mur. Ho provarà, entre altres fets, que, quan en 6 de Juliol de 1716, lo bisbe d'Urgell tractà de passar la visita y administrar lo sagrament de la confirmació en l'iglesia de La Guardia, li foren tancades les portes y refusada l'entrada per no volèrseli reconeixer dret a ferho.

L'actitut del Dr. Miralles fou causa de que'l bisbe d'Urgell l'amonestés severament, sense treuren cap resultat, segons veurèm.

Proseguí exercint actes jurisdiccionalis en lo Pabordat de Mur, especialment en Abril de 1735, ab ocasió de la permuta de la parroquia de Puigcercós. Llavors fou cominats, baix pena d'excomunió major, a reconeixer al bisbe d'Urgell com a superior, o presentar, en cas contrari, les proves de la seva pretesa exempció y jurisdicció, assenyalantli lo termini de nou dies (1, de Juny de 1735).

Comunicada aquesta provisió lo 8 de Juny, lo 21 del propi mes, quan ja havia transcorregut lo termini fixat, lo Dr. Miralles presentà un requeriment y apelació, que no li foren admesos per no esser temps hàbil. La curia d'Urgell lo declarà inhobedient y com a tal incorregut en les penes y censures establertes als perturbadors dels drets y prerrogatives de la mesa episcopal d'Urgell (29 de Juny de 1735).

Lo rector de La Guardia no sols apelà de les disposicions de la Curia d'Urgell, en 26 de Juny, sinó que volgué defensar les seves pretencions publicant un escrit (13 de Juliol de 1735) dont exposava l'origen y fonaments de sa jurisdicció en lo Pabordat de Mur y declarava incorreguts en los efectes de nulitat los procediments que pel Ordinari d'Urgell s'havien incoat contra d'ell. Pera donar major autoritat al seu escrit, obtingué lo firmessin y aprovessin

vint y cinch doctors, així teòlechs com juristes. Lo féu imprimir y circular profusament. Com eix imprès no portava títol, uns l'anomenaren *Manifest* y també *Allegato juridich* y altres *Paperada*.

La Curia d'Urgell seguí avant en la causa contra del inhobedient rector. Lo 2 d'Agost de 1735 lo declarà excomulgat, essent fixats, los edictes, en les principals poblacions de la diòcesis. Prò com l'imprès del Dr. Miralles li creés alguna atmòsfera favorable, lo bisbe d'Urgell cregué del cas defensar públicament los seus drets en igual forma que'l pàrroco de La Guardia.

Aixís és que encomanà al vicari general Dr. Antoni Rodil y Abadal, una resposta, la que, terminada a 14 de Setembre de 1735, y seguidament impresa, forma un opúscul en foli de 32 planes, ab lo títol següent:

JYSTÁ | Y | LEGITIMA DEFENSA, | DE | LOS DERECHOS Y
JVRISDICION | QUE NOTORIAMENTE TIENE EN EL PABOR-
DATO, | O PREPOSITURA DE MUR, | EL ILVSTRISSIMO, Y
REVERENDISSIMO | SEÑOR OBISPO | DE VRGEL Y SV IGLE-
SIA: | EN RESPVESTA | DE LOS TITVLOS, RAZONES Y FUN-
DAMENTOS DEBILES, | CON QVE | EL R.^{do} D.^{te} D. CARLOS |
DE MIRALLES Y DE LVNA, | RETOR DE LA VILLA DE GVAR-
DIA, PRETENDE ZANJAR, Y ESTABLECER LA | SVPVESTA
EXEMPCION, Y JVRISDICION QVASI EPISCOPAL, ACTIVA, Y
| PRIVATIVA AD EPISCOPVM VRGELLEM. COMO RETOR AN-
TIQVIOR | EN EL DICHO PABORDATO. | ✕ | CON LICENCIA |
BARCELONA: EN LA IMPRENTA DE IUAN PIFERRER, A LA
PLAÇA | DEL ANGEL.

Podrà esser interessant reproduir cert argument, basat en la situació orogràfica de Mur, aduhit en l'opúscul del Dr. Miralles. Deya que'l Pabordat de Mur se trobava situat *extra limites* de la diòcesis d'Urgell, confinant ab lo Bisbat de Lleyda, Priorat de Meyà, Arxiprestat d'Ager, Abadiat de Lavaix y Ordre de Sant Joan de Jerusalem. Argumentació que al esser rebutada pel Dr. Rodil, ho feu atrassantse a l'època en que's fundà'l monestir de Mur (sigle XI) y afirmant que en son temps (1735) sols una petitíssima part confinava ab lo Bisbat de Lleyda y per totes les demés

limitava o bé ab lo d'Urgell o bé ab districtes d'alguns exempts constituïts *intra fines Urgellensis*, com lo Priorat de Meyà, Ordre de Sant Joan, etc.

Vehent resolt son escrit pel Vicari General d'Urgell en contra de sa pretensió, lo rector de La Guardia, sense prosseguir l'apelació davant del Superior Eclesiàstich, interposà recurs per via d'opressió y violencia davant la Reyal Audiencia (5 de Novembre de 1735). Aquet nou e inesperat recurs motivà que la Curia d'Urgell publicqués, a 31 de Janer de 1736, lo següent opúscul, que consta de 52 planes en foli:

CANONICA | ALEGACION, | POR | LA CURIA | ECLESIASTICA |
DEL OBISPADO | DE URGEL. | CONTRA | EL D.^{no} CARLOS | MI-
RALLES Y DE LUNA, | RETOR DE LA GUARDIA. | SOBRE |
EL RECURSO A LA REAL | AUDIENCIA INTERPUESTO POR
DICHOS | MIRALLES, CON EL MOTIVO DE AVER EL V. G. |
DEFERIDO A LAS APELACIONES.
BARCELONA: JUAN JOLIS, IMPRESSOR.

Ab aquet nou recurs del Dr. Miralles quedà la qüestió més enredada, per quan no és lícit, ans està prohibit, als eclesiàstichs, recorre als tribunals seglars contra dels procediments incoats per jutges eclesiàstichs, a no esser en cas de violencia manifesta.

Sentim no poder assenyalar la fi d'aytal controversia, que tant donà que parlar, en lo segle XVIII, en tot lo Pallars *jussà*. Suposem que ab aquestes qüestions acabaria del tot l'antiga jurisdicció del Pabordat de Mur, qual origen radicava en lo monestir fundat durant lo sigle XI.

* * *

En lo Juliol de 1897 fèrem la travessia del Montsech per Meyà y lo pas avuy dia conegut per *Hostal Roig*. Al arribar a Artesa de Segre, una tartana'ns portà a Santa Maria de Meyà ab cosa de tres hores, passant per Alentorn, Garsola y Vilanova de Meyà, en quina població acaba esta

carretera pera prosseguir un mal camí carreter fins a Santa Maria.

Vilanova y Santa Maria estàn situades al peu del Montsech aigues vessants cap al Segre; abdós poblacions formaren recintes amurallats, y la primera fou y és més gran que la segona.

Probablement Vilanova degué la seva preponderancia als privilegis de que disfrutà en l'Etat Mitjana. Lo rey d'Aragó atentà contra d'ells, en 1311, incorporant aquesta vila al Castell de Meyà. Prò en 1312 aquesta població fou reincorporada a la Royal Corona y confirmats los seus antichs privilegis.

Refereix Salat (1) que Vilanova de Meyà encunyà moneda durant les guerres catalanes de 1640 a 1652. Fins al present no's té coneixement de que se'n hagi trobat cap exemplar.

Madoz comunica com durant son temps (any 1850) gran nombre de cases enrunades y cremades que's podien veure en aquella vila, eren testimoni fefaent del incendi a que fou entregada dita població per les tropes carlistes en la guerra dita *dels set anys*.

Vilanova celebra cada any, pel 11 de Novembre, una molt renombrada fira de perdius, hont s'hi apleguen gran nombre d'exemplars de tota mena, presentantshi compradors de tots indrets de Catalunya, uns per revèndreles a fi de servir de reclam, altres pera repoblar la caça dels vedats y boscos, etc.

La celebració d'aquesta original fira ha donat per resultat que, en los pobles d'aquells volts, los pagesos se dediquessin a una avicultura especial, çò és, a la cria de perdius domèstiques. A aquest fi's procuren tots los ous de perdiu que poden y los fan covar per les lloques. Quan ja són grosses, acostumen a portar diàriament al bosch lo gavial hont estàn recloses, y allí les deixen en llibertat, seguint a la dòna que les cuida, igual que si fossin gallines. Més al arribar als mesos de Janer o Febrer, ja no'ls

(1) Obra citada, vol. I, pàg. 11.

és possible tenirles domesticades y se'ls en van. Aixís és que acostumen vendreles totes en la fira de Vilanova damunt dita.

Ocasió tinguerem de contemplar aquesta domesticitat de les perdius poch abans d'arribar a Liminyana, hont, en un bosch, la ramada de les novelles seguia a una dòna que les cridava y tirava engrunes de menjar per terra.

Això provarà lo abundant que és de caça'l Montsech. Prò si és país de caça, també s'hi crien nombroses aus de presa que la persegueixen ab dalit. Entre aquestes aus figuren en primer terme los duchs. Per culpa d'aquestos nocturns enemichs de la caça, un propietari de Folquer hagué de renunciar a la cria de gallines de Guinea que intentà establir en sos boscos ab evident èxit en la reproducció de les primeres parelles.

D'una manera curiosa cert pagès de Vilanova de Meyà s'aprofitava de la caça dels duchs. Quan los petitets del niu començaven a menjar, els hi passava un cordill per les fosses nasals, lligantlos lo bech de modo que no poguessin obrirlo. Al dia següent tornava al niu, trobanthi caça en abundancia, la que, frenètichs, hi havien acumulat sos pares, al veure que no tocaven res de la primera que'ls hi duyen. Lo nostre home la prenia, y, deslligant lo bech als petitets, els hi donava les tripes de les pessas que hi trobava, les quals eren devorades ab afició. Al anàrsen, tornava a deixarlos lo bech lligat, repetint aquesta operació tot lo temps que podia. *Si non è vero...*

A Vilanova de Meyà criden l'atenció del excursionista dos creus de terme: una a l'entrada de la població, tenint lo fust renovat, y l'altra a la sortida, si bé d'ella sols ne queda'l fust. A Santa Maria, y davant del que fou priorat benedictí, existeix altre complerta creu de terme, hermós exemplar del Renaixement. En les cares del fust poligonal hi figura una inscripció, per nosaltres enigmàtica, que's referirà a l'època de la seva construcció. Diu:

La gran iglesia del priorat és avuy parroquia del poble de Santa Maria: en cambi l'antiga iglesia parroquial, petita y pobre, fa de Cases Consistorials. Es, aquella iglesia, poch notable baix lo punt de vista artístich: se tracta d'una construcció del sigle XVI avuy en estat ruinós. Té orga ab pintures del sigle XVII y un petit cor al mitx. Al entrar, a mà dreta, s'hi conserva ben aconduhit un retaule gòtich.

No poguerem visitar lo monestir, per quan ara serveix d'habitació rectoral y lo pàrroco no accedí a la petició nostra de deixàrnoslo recorre.

Aquest any 1897 eren objecte de la cobdicia dels vehins de Vilanova y de Santa Maria unes pedreres de marbre de bona qualitat, fa poch descobertes al Montsech, a dugues hores de Santa Maria, y qual explotació s'està aparellant d'empendre.

Les abruptes y singlerades vessants del Montsech presenten, en aquest meteix terme, certes coves, molt notables per la seva extensió y que assenyalen una estació humana proto-històrica.

La producció dominant a Meyà és l'olivera y lo blat, haventhi algunes vinyes y poques hortes.

Properes a Santa Maria s'hi veuen les runes de diferents fortificacions ab les quals los comtes d'Urgell se resguardaven y defensaren de les incursions dels sarrahins, quan encara aquestos tenien subjugades la vall d'Ager y les ciutats de Balaguer y Lleyda. Procurarem donarles a conèixer.

La torra del Espinalt és molt ruinosa. Està a tres quarts d'hora de Santa Maria, vers los Terradets y donant vista a la vall d'Ager.

Entre l'Espinalt y les runes de l'ermita de Sant Mamert, runes emplaçades dalt de la montanya més alta que, després del Montsech, se veu al entorn de Meyà essent terme d'Alòs, hi han los Castelletes. Com la meteixa paraula ho dona a entendre, consisteixen en diferents torres de defensa y guayta, essent possible que la meteixa capella de Sant Mamert fos continuadora d'altre de dites torres ven-

tatjósament situada dalt d'aquell cim, com sol succehir ab tantes capelles similars.

Al peu de Sant Mamert, y entre aquesta montanya y les vertents hont està situat lo poble de Santa Maria de Meyà, existeix una vall hont verdejen hermosos conreus pertanyents a tres o quatre pagesies que a son entorn s'oviren y coneguda per Vall-d'Eriet. Dominant aquestos conreus y tot lo terme de Meyà, hi hagué en altre temps un bastant regular castell, molt ben situat en les roques que formen lo cim de la montanya. Sols queden d'ell dugues parets en lo nivell inferior y fonaments ran de terra. La principal causa de son total enrunament està en una masia ab nombroses dependencies que s'ha alçat a son peu ab les despulles del meteix.

Forma l'àrea d'aquest castell un solar fortament desnivellat. En la part culminant, certs fonaments rodons mostren l'inequívocable existencia de la torra del homenatge, que dominava totes les demés dependencies, la que, segons la manera de construir aytals edificis, suposem estigué incomunicada ab lo restant de la fortalesa. Les construccions inferiors acaben ab àngul rodó com proa de barco, presentant l'interior una volta de canó ab aspitllera central, semblant a les àbsides de les capelles romàniques. Junt a aquest àngul, mirant a llevant, a uns dos metres del pla terror, les pedres de la paret, iniciant una volta en punt rodó, assenyalen lo lloch hont s'obria l'entrada.

Aquesta fortalesa, qual importancia s'evidencia ab ses runes, se coneix a Meyà per *castell de la Vall-d'Eriet*, haventse perdut lo recort de son antich nom. Al finalisar lo segle XIII y començar lo XIV, era conegut per *castell de Meyà*, anomenantse al poble de Santa Maria *Castelló de Meyà*. Llavors pertanyé a Ramon Alemany.

En 1313, ab motiu de casarse Ignès, filla de N'Alemany, ab Acat de Mur, dit castell passà a mans d'aquet cavaller del Pallars.

Quan esclatà la revolta contra Joan II, era del donzell Gabriel de Vesgós, qui's pronuncià resoltament en favor de la causa catalana. Lo rey de Navarra lo declarà rebel·le,

y, despossehint de sa propietat a en Vergós, ne féu donació en favor d'en Roderich de Bovadilla (29 de Novembre de 1462).

Lo camí que de Meyà va al Pallars atravesant lo Montsech pel lloch nomenat *Pas Nou* y *Hostal Roig*, abans de construirse la carretera del pas de Comiols, sigué molt freqüentat. Per ell se guanya, ab relativa suavitat, una de les més baixes collades del Montsech. En 1897 ha sigut objecte de grans y notables reparacions, a conseqüència d'un llegat que a Vilanova féu, al morir, un fill de la població que havia reunit quantiosa fortuna.

Tot seguit que se surt de Vilanova s'enlaira'l camí y los regadius y conreus li donen atractívol aspecte. No tarda en canviar, tornantse feréstech y solitari. Grans macisos de roques y altíssimes singleres l'envolten. En aquestes s'hi obren profundes cavitats, de fondaria y extensió variables, algunes notabilíssimes, com verbigracia certes cavernes que a tres quarts d'hora de Vilanova y a mà dreta del camí tinguerem ocasió de veure, les quals, per la seva notable extensió, s'han habilitat, ab parets y altres obres, pera tancarhi remats de bestiar.

En alguns indrets lo camí passa tant encaixonat pel fons del barranch, fa tant sobtades revoltes y les singleres s'encreuen damunt d'ell com si fossin un sol macís, que al caminant li produeix l'ilusió de que no passa més enllà. Hont això s'observa de manera notable és a una hora de Vilanova, al atravesar lo lloch conegut per *Pas Nou* y també per *les Escalles*.

Ab lo nom d'*Hostal Roig* és coneguda certa masia ab bons conreus dalt del replà que forma'l coll o pas del Montsech. Està emplaçada en la cara o vessant que mira a la Conca de Tremp. La masia fa d'hostal y s'hi solen deturar tots los traginers que fan aquella via. Allí dalt s'hi celebra una notable fira de bestiar lo 29 de Setembre.

Dominant la collada, dalt d'una altura o rocar, unes quantes parets denoten la presencia d'antich castell. Dintre d'extens recinte assenyalat per despulles de muralles se veuen les runes d'una romànica capella que'ls d'Hostal

Roig anomenen de Santa Ana. En son interior se pot observar lo rastre d'important restauració segurament obrada en lo sigle XIV: lo sostre sigué alçat, desapareixent la volta de canó, que fou substituhida per altra volta apuntada.

Interrogats, los pagesos del Hostal Roig, respecte a lo que eren dites runes, explicaren haver sentit dir pertanyien a la ciutat de Montllobar qu'un jorn s'alçà en aquells conreus. Nos mostraren un ferre de llança de pam y mitx de llargada, que trobaren prop del castell furgant un cau de conills. Evidentment semblava pertanyer al sigle XIV y'ns apressàrem a comprarlo.

Per l'Hostal Roig explicaren que allí hi tenia de passar la carretera d'Artesa a Tremp, més que'ls de Vilanova hi feren gran oposició per por de que, quan fos acabada, hi sovintejés lo pas de les tropes en temps de disturbis y ab tal motiu se vegessin subjectes als subsegüents allotjaments, que tant temen los pobles.

Avuy, perduda bona part de la seva importancia passada, a l'Hostal Roig li ha succehit lo que a Montesquiú, parroquia situada a les vores de la montanya de Sant Corneli, la que, quan hi passava lo tràfech d'Isona a la Pobla de Segur, se veyia concorregudíssima, sostenintshi un bon hostal, ara desaparegut. Fins l'antich camí d'Isona crech s'haurà esborrat, puix al esserhi nosaltres trobarem tots los camins de Montesquiú quasi bé intransitables y cambiada a un troç més avall la palanca que atravessava'l riu Noguera Pallaresa.

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

BIBLIOGRAFIA

Los Códices de la catedral de Tortosa, por el Dr. D. RAMÓN O'CALLAGHAN.— *Tortosa, Foguet, 1897.*

L'actiu canonge arxiver del Capítol de Tortosa'ns ha donat un catàlech de veritable utilitat. Per ell podem venir en coneixement de diversos aspectes de l'història local, y aquesta senzilla llista'ns parla tant clar del temps passat com una llarga colecció diplomàtica. Sembla que llegint les descripcions d'aquets remarcables manuscrits un siga transportat a l'Edat Mitjana y s'adquireix el convenciment de que l'educació no estava solament vinculada en els monestirs, sinó que també els Capítols catedrals s'havien preocupat de la cultura general.

Els 147 còdices que avuy dia posseeix encara la catedral tortosina havien sigut adquirits a França y a Italia a costa de grans dispendis, y alguns n'hi ha (y que per cert dels que ab més perfecció són decorats) escrits en algun convent de la nostra terra.

En 1895 varen estudiar y catalogar aquets còdices MM. Denifle y Chatelain, y varen publicar el resultat de les seves investigacions en la *Revue des Bibliothèques*.

A la bona y regularment extensa notícia que dóna, mossèn O'Callaghan hi fa precedir com a via de pròlech una idea general dels còdices. Tant-de-bò que, seguint l'exemple del estudiós senyor doctoral de Tortosa, poguessim veure aviat el catàlech dels que's guarden en els altres Capítols de Catalunya.

SECCIÓ OFICIAL

CARTELL

Desitjant la Junta Directiva d'aquest CENTRE contribuir a la realització dels fins que'l mateix se proposa y que consten en l'article primer de son Reglament, avall transcrit (1), ha acordat obrir un *Certamen* pera premiar y publicar una

(1) Article primer. LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA té per

Geografia de Catalunya

baix les següents

Bases

1.ª Les obres que's presentin hauran de tenir marcat caràcter didàctic, exteriorisat per la precisió y sobrietat en lo llenguatge, l'exactitut en los conceptes y el mètode y claretat en l'exposició.

2.ª Deuran esser escrites en català.

3.ª Podran contenir, a més del text, diagrames, dibuixos y mapes que l'aclarin y completin, considerantse tal circumstància preferible, en igualtat de mèrits.

4.ª Llur extensió's deixa al arbitre dels autors entre 'ls límits, màxim y mínim respectivament, de 200 y 100 planes d'impressió, iguals o equivalents a les del present Cartell.

5.ª Se donarà la preferencia al treball que, sens perjudici de les altres condicions intrínseques fixades en la base 1.ª, continga més datos nous y d'observació propia y que mellor respongui, dintre del tema escullit, als fins que senyala 'l transcrit article primer del Reglament del CENTRE.

6.ª Lo premi consistirà en un diploma honorífich y la quantitat de **cinch centes pessetes** en metàlich. Podran adjudicarse *accèsits*, que consistiran en un diploma honorífich.

7.ª Lo CENTRE farà a despeses seves, y dintre lo termini d'un any després de publicat lo fallo, la publicació de l'obra premiada, cedintli al efecte l'autor la propietat literaria fins que sia agotada l'edició, en qual cas revertirà al autor. Si la publicació no's fa pel CENTRE dintre 'l termini expressat, l'autor podrà reclamarli l'obra pera publicarla per son propi compte.

8.ª Al publicar lo CENTRE l'obra premiada, n'entregarà 50 exemplars a son autor.

9.ª Les obres han d'esser originals y inèdites y presentarse anònimes y ab un lema, acompanyades d'un plech clos que continga 'l nom del autor y porti lo meteix lema, entregantse abans del dia 26 de Novembre de 1898 en la Secretaria del CENTRE (Pa-

objecte recorre les comarques de Catalunya a fi de coneixe, estudiar y conservar tot lo que hi oferesquen de notable la naturalesa, l'història, l'art y la literatura en totes llurs manifestacions, aixís com la llengua, les tradicions, les costums de sos habitants, valentse de l'excursionisme pera divulgar llur coneixement y fomentar l'estimació que mereixen.

L'atenció del CENTRE EXCURSIONISTA serà extensiva a les terres vehines de Catalunya en los expressats conceptes.

radís, 10, segon), hont se donarà als respectius portadors un resguard, que servirà pera recullir lo premi o'ls originals no premiats, respectivament.

10.ª L'entrega del premi, obert que sia lo plech que continga lo nom del autor de l'obra premiada, se farà lo dia d'inauguració del any 1899.

11.ª Formaran lo Jurat calificador los senyors següents: don Lluís Marià Vidal, president; vocals, D. Ramon Arabía y Solanas, D. Arthur Osona, D. César August Torres; D. Jaume Massó Torrents, secretari.

Barcelona, 26 de Novembre de 1897.

Per la Junta Directiva, lo Secretari primer, J. MASSÓ TORRENTS.

CRONICA DEL CENTRE

SESSIONS OFICIALS

SESSIÓ PERA COMMEMORAR LO 21.^è ANIVERSARI DE LA FUNDACIÓ DE LA PRIMERA ASSOCIACIÓ EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.—Ab la d'enguany ja fan vintiuna sessions que van dedicades a un excursionista il·lustre, llegintse la biografia y colocant un retrato en la nostra galeria o bé inscrivint un nom en la làpida. Pera deixar en el CENTRE un bon record del mestre de les lletres catalanes en Marian Aguiló y Fuster, mort ab gran dol de tots no fa gaires mesos, es va acordar dedicarli enguany aquesta vetllada.

S'havia encarregat de pintar el retrato del Sr. Aguiló el conegut artista D. Tomàs Moragas, que per causa d'una desgraciada malaltia no va poderlo enllestir pel dia de la sessió. Per ventura, la familia del malaguanyat mestre'ns va cedir galanament per l'acte un magnífich retrato pintat pel Sr. Amigó.

Després d'oberta la sessió pel senyor President, va procedirse a la lectura de la biografia del Sr. Aguiló, en la qual el seu autor, Sr. Massó Torrents, va procurar recordar an els oyents els variats aspectes de la personalitat del poeta, del investigador y del excursionista.

El senyor president, D. Lluís Marià Vidal, va dedicar algunes sentides frases a la memòria del Sr. Aguiló; el Secretari va llegir el cartell del concurs que obra'l CENTRE pera premiar la millor *Geografia de Catalunya*, que's publica en la secció oficial d'aquet número.

Per acabar es varen recitar varies poesies dels Srs. Masriera y Colomer, Rocamora, Flos y Calcat, y Tarré; y el senyor President va cloure la sessió ab un parlament de gracies a la concurrència, y especialment al fill del Sr. Aguiló y als representants de les societats que varen assistir.

SESSIÓ PREPARATORIA.— El dia 19 es va celebrar la preparatoria de l'excursió als castells d'Aramprunyà y Castelldefels, projectada pel diumenge dia 21. En la mateixa sessió es va donar lectura d'un notable treball del conegut explorador de cavernes M. Martel, delegat a París, traduït del *Annuaire du Club Alpin*. De molts associats és sapigut que M. Martel va venir a Catalunya procedent de Mallorca, y que estava molt satisfet dels estudis fets en aquella excursió, una de les més fructuoses que may hagi portat a cap. Lo llegit feya referencia a les *Exploracions a la cova del Drach*, prop de Manacor, y potser ho publicarem en un dels vinents nombres del BUTLETÍ, convenientment il·lustrat pel mateix autor.

EXCURSIONS OFICIALS

EXCURSIÓ A TORROELLA DE MONTGRÍ, LA ESCALA, CASTELLÓ Y FIGUERES.— El dia 31 del mes passat varen reunir-se a l'estació del carril de França'ls Srs. Bartrina, Carsí, Casas Carbó, Castellet, Maspons y Labrós, Maspons (Antoni), Massó Torrents, Perez y Vidal, que marxaren junts en el primer tren fins arribar a Sant Jordi. D'allí, en tartana, varen anar fins a Torroella de Montgrí, per la magnífica carretera que va fins al Estarrit, atravesant sense aturarshi els pobles de Colomés y de Jafra y la pintoresca vila de Verges. En arribant a Torroella de Montgrí, y abans del dinar, els excursionistes donaren un tom per la vila, admirant el gran nombre de típiques finestres dels segles XIV, XV y XVI, la plaça emporticada, l'iglesia parroquial d'una nau gòtica grandiosa, y també els llarchs panys que encara queden de les antigues muralles, trencats per la torra de les Bruixes y el portal de Santa Caterina.

Després de dinar a la fonda Martinet, es dirigiren tot seguit a

empendre l'ascensió del Montgrí per visitar el grandióс castell que'l corona. No és llarga, y ab poch més d'una hora de caminar el varen assolir. La massa del castell s'imposa per la seva grandiositat y perfecta construcció; exteriorment conserva totes les parets cimejades per marlets, ab alguna finestra y matacà y una torra a cada àngul. L'interior és tot esfondrat, però pel rastre de les parets arrasades es pot comprendre la disposició que degué tenir un temps, si és que la construcció's completà. A més de la cisterna interior, hi ha, a uns cent cinquanta metres del castell, un gran safreig per recullir les aigües, tot de pedra picada. És, en conjunt, un dels monuments més notables de Catalunya per estudiarhi l'arquitectura militar de l'Edat Mitjana. La situació del castell al cim del turó més elevat del Montgrí, el converteix en un esplèndid mirador que abraça gran part del Empordà, tota la plana regada pel Ter, qual ample llit és vorejat de grans arbredes tot lo llarch; mostra'ls poblats de Torroella més aprop, y més escampats: Verges, Gualta, Ullà, Pals, y allunyantse, Bagur a bona alçaria, y el cap de Sant Sebastià, que marca on cau Palafrugell; en el bon troç de mar s'hi veuen clares les illes Medes, y a l'altra banda la gran plana de Castelló, que abraça desde La Escala fins a Roses, limitada per les montanyes de Paní y cap de Creus, que s'endinza considerablement en el Mediterrà.

De retorn a Torroella, es dirigiren, acompanyats per D. Narcís Bataller, notari d'aquella vila, a visitar la casa del senyor marquès de Robert, que, trobantse a Torroella, ens va servir de guia ell mateix, podent els excursionistes ferse càrrech de la notable y intelligent restauració d'un antieh casal que està portant a cap y de la qual es parlarà més llargament en un dels pròxims butlletins.

Alguns dels associats varen aprofitar el vespre per passejar per les vores del Ter, y tots ben reposats, a l'endemà matí, dia 1 del corrent Novembre, després de despedirse del nostre president, Sr. Vidal, que's quedà a Torroella pera explorar una cova prehistòrica, es varen dirigir en tartana cap a Belcaire, ont admiraren les ruïnes del notable castell y la deliciosa absis de l'iglesia del cementir, y d'allí a l'hermós port de La Escala, ahont es va dinar. A la tarda's prosseguí l'excursió, passant per les despulles de l'antiga ciutat d'Empuries y per lo que abans era illa y avuy és el lloch de Sant Martí d'Empuries, aturantse alguns moments a Sant Pere Pescador, y arribant, després d'atravessar primer per les grans maresmes, després per boníssimes terres, a la vila de Castelló.

Tant bon punt arribats, que ja era fosc, la primera visita dels excursionistes va ser al *Centre Català*, associació de molta vida y de les que més y millor treballen en l'Empurdà per l'expansió de la nostra llengua. Allí encaixaren ab el president, senyor Garrigolas, y ab el ferm catalanista Sr. Godo, quals senyors els acompanyaren a recorre totas les dependencias del local, biblioteca, museu ornitològich de la comarca empordanesa, y escoles, on s'hi ensenya exclusivament en català.

L'endemà, dia 2, acompanyats pels mateixos Srs. Godo y Garrigolas, es va recorre tota la vila, examinant sobre tot la magnífica iglesia, de portalada prou coneguda per les notables esculptures y encertada disposició, admirant el delicadíssim altar major y l'esvelt campanar del segle XIII; després la deliciosa fatxada de la *casa dels templaris*, y, sortint defòra, el gran hospital a punt d'inaugurarse, notablement instalat y que la comarca de Castelló deu a deixes del seu il·lustre fill D. Toribi Duràn; el cementir, en el qual s'hi va traslladar una creu de terme gòtica; y ab veritable recança es varen despedir dels Srs. Godo, Garrigolas, Faluga y altres, no sens agrahirlos fondament les atencions dispensades per tots ells als representants del CENTRE EXCURSIONISTA.

A mig-dia ja eren a Figueres, y a les vuit del vespre arribaren a Barcelona ab l'últim tren, verdaderament complacuts de l'excursió, durant la qual tiraren diverses fotografies els Srs. Vidal y Bartrina, ab tot y que'l temps, ple de boira, no'ls afavoria gaire.

EXCURSIÓ ALS CASTELLS D'ARAMPRUNYÀ Y CASTELLDEFELS.—Va tenir lloch el diumenge 21, y l'assistencia fou nombrosa, puix arribà a compondre's de disset associats, que foren els Srs. Alòs, Canaleta, Carsi, Castellet (pare y fill), Mitjans, Maspons y Labrós, Perez, Robert, Rocafort, Roig, Rosals (pare y fill), Schilling, Teixidor y Enrich Vidal y Valenciano (y fill). Se sortí de Barcelona ab lo tren de les 6'26 (meridià de Barcelona) y se baixà a l'estació de Gavà.

Ab una hora, per la carretera de Begues, pujaren a l'ermita de Brugués o del Sitjà. Allí prengueren alguna cosa, y després feren l'ascensió, ab uns tres quarts d'hora, al castell d'Aramprunyà, que ha sigut descrit varies vegades en les nostres publicacions. Devem regradar al masover del castell la bona acollida que'ls féu. Se pot dir que gaire bé tot són ruïnes, excepte un troç de casa cobert, ahont ell hi viu. La vista és molt bonica. Examinaren les sepultures obertes a la roca y prengueren nota d'una inscripció que hi ha en la mateixa.

A les dotze, seguint la vessant contrària de la que havien pujat, descendiren a la vall de la Sentiu, y per ella, sempre a la vora del torrent, que per rahó d'aqueixes plujes anava bastant fort, se dirigiren a Castelldefels, ahont arribaren envers les dues de la tarde.

Dinaren a can Guardiola, situada en la carretera que de Barcelona va a Sitges.

Havent dinat anaren a veure'l castell de Castelldefels, avuy, lo mateix que'l d'Aramprunyà, de propietat de D. Manuel Girona. La restauració que s'hi està fent és bastant important.

Ab lo tren de quarts de sis tornaren a Barcelona.

CONFERENCIES Y LECTURES

Una vetllada del tot agradable's va passar escoltant la lectura de cançons populars que va fer el dia 5 el nostre actiu delegat a Talarn, mossèn Vicenç Bosch, pyre. Després de la lectura de la lletra de cada cançó, es posava davant del harmonium y s'acompanyava la melodia que cantava ell mateix, conservant tot el sabor de la tonada popular. Algunes cançons les degué repetir dues y tres vegades, tant era'l gust ab que la concurrencia'l va escoltar.

El dia 12, en J. Massó Torrents va llegir un poemeta líric de dotze composicions, titulat *La Montanya*, que forma part del llibre que acaba de publicar, *Natura*.

NOVES

El dia 24 d'aquet mes va arribar l'*Orfeó Català*, procedent de Niça, ont havia obtingut tres primers premis en el Concurs Internacional. L'arribada va ser veritable manifestació popular, y entre les moltes associacions que hi prengueren part, el CENTRE EXCURSIONISTA va ser de les primeres a donar la benvinguda als orfeonistes que, dirigits per D. Lluís Millet, havien portat a Niça, junt ab l'aïrosa barretina, un bocí de patria. Eren setanta a escampar els cants y els ideals de la nostra terra.

Agrahim desde aquí al Club Alpí, secció dels Alps marítims, per les atencions que dispensà als excursionistes catalans.

— Més detalls sobre la més alta ascensió verificada, de la qual parlavem en el numero de Setembre. Lo cim del Aconcagua, lo gegant de la grandiosa serralada dels Andes, que, trobantse situat a 150 kilòmetres del mar, guaita l'Oceà, ha sigut trepitjat per una persona. L'excursionista anglès Mr. Fitzgerald, acompanyat del guia Zurbriggen, volia fer aquesta ascensió, més no va poder arribar al cim. Zurbriggen, després de provarho infructuosament algunes vegades, ho ha lograt. La pujada fou penosíssima a causa de tenirse d'atravessar les fondes valls y els alterosos contraforts, damunt dels que s'aixeca majestuosament l'Aconcagua. És aquet cim un superb cono que descança damunt d'un sòcol format per elevadíssimes *mesetas*. Una amplíssima congesta cobreix sa base, que s'atravessa ab relativa facilitat a pesar d'esser esquerdada en molts indrets; però més amunt la pendent se puja penosament, no per la neu, sinó per l'excessiva dilatació del aire y per les tremendes tempestats que fàcilment se congrien en aquella extraordinaria altura.

L'any 1883 M. Gussfeldt provà per dues vegades d'escalar l'Aconcagua, però no pogué passar dels 6,560 metres, ahont, dins d'una capseta de llauna, trobada ara pel guia Zurbriggen, va deixarhi sa tarjeta. Aquet ha arribat a més de 7,000 metres d'elevació, que és la més gran alçada que ha lograt un home a peu. És com si diguessim lo *record* màxim del alpinisme.

—A França, en lo departament del Lozère, s'ha descobert una cova extraordinaria. L'entrada és a una alçada de 960 metres d'altura y baixa fins a 753. Aixís és que té una fondaria 207 metres superior a totes les de França fins avuy conegudes.

Se suposa que aquesta cavitat és formada per l'eliminació de les aigües d'un antich llach quaternari. Sa entrada forma una especie d'embut y la part més estreta és una notabilíssima gruta de 100 metres de llarch, 50 d'ample y 40 d'alt, que l'omplena un verdader bosch de columnes formades per estalactites y estalacmites blanques lluhentes, algunes de les que tenen una alçada de més de 30 metres. Aquesta particularitat és lo que la fa més notable, perquè la major estalagmita coneguda fins avuy és la de la cova d'Agatelek (Hungria), que té 20 metres.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.